

Ksenija Saražin Klemenčič

Izpostavljenost revščini med starejšimi ženskami v Sloveniji

POVZETEK

Primerjava deleža celotnega prebivalstva Slovenije, ki ga ogroža revščina v zadnjih letih, pokaže, da je po tem kazalniku Slovenija še vedno na boljšem od povprečja EU-27, drugačna pa je podoba pri starejšem prebivalstvu, pri katerem je na slabšem, zlasti to velja za ženske. V tem prispevku prikazujemo nekatere rezultate uradne statistike v Sloveniji in EU-27 ter jih dopolnjujemo z ugotovitvami iz obsežne nacionalne *Raziskave o potrebah, potencialih in stališčih starejših ljudi v Sloveniji*, ki kažejo potencialno izpostavljenost revščini med starejšimi ženskami pri nas. Inštitut Antona Trstenjaka je leta 2010 opravil terensko raziskavo na reprezentativnem vzorcu prebivalcev Slovenije, starih 50 let in več. Med 1047 anketiranci, ki so odgovorili, je bilo 615 (58,7 %) žensk. Uradni statistični podatki kažejo, da je izpostavljenost revščini najvišja med starejšimi ženskami, ki niso na trgu dela, so starejše od 65 let, ter med najemnicami stanovanj. Ženske so bolj izpostavljene revščini na stara leta, saj živijo dlje kot moški, imajo nižje dohodke in v skladu z rezultati naše raziskave ima večina žensk, starih 50 let in več, nižjo izobrazbo od moških, v povprečju le 29 let delovne dobe (moški 35 let) ter so upokojene 15 let (moški 13 let). Našteti dejavniki pa vplivajo na blaginjo posameznika.

Ključne besede: starejše ženske, revščina, pričakovano trajanje življenja, dohodek, izobrazba, delovna doba

AVTORICA: *Ksenija Saražin Klemenčič* je doktorica ekonomskih znanosti. Dolga leta je bila dejavna na področju ekonomike zdravstva, iz katere se je izpopolnjevala na tujih univerzah, predvsem v Veliki Britaniji. Objavljenih ima preko 150 bibliografskih enot: člankov, prevodov, referatov na konferencah itd. Rezultate svojega dela je predstavljala doma in v tujini. Bila je aktivna članica slovenskega društva ekonomistov v zdravstvu kot tudi mednarodnih združenj zdravstvenih ekonomistov. Do leta 2003 je bila glavna in odgovorna urednica Biltena o ekonomiki, organizaciji in informatiki v zdravstvu. Nekaj let je službovala tudi v Evropskem parlamentu, sedaj pa na področju gerontologije išče nove strokovne izzive.

ABSTRACT

Exposure to poverty among elderly women in Slovenia

Comparison of the share of total population in Slovenia at risk of poverty in recent years to EU-27 average shows that by this indicator Slovenia is better off. This image differs in older population, which is worse off, especially when concerning the older women. This paper presents some official statistics in Slovenia and EU-27, complemented with findings from a broad national study on *The needs, potentials and standpoints of elderly people in Slovenia*, revealing potential exposure to risk of poverty among elderly women in Slovenia. In 2010, Anton Trstenjak Institute carried out field research on a representative sample of Slovenian population, old 50 years and over. Among 1,047 respondents were

615 women (58.7 %). Official statistics show that the highest exposure to poverty exists among the older women, who are not in the labour market, are older than 65 years and leases. Women are more vulnerable to poverty in old age because they live longer than men, have lower income, and according to the results of our study, majority of women, aged 50 years and over, have lower educational level than men, on average only 29 years of work (men 35 years) and have been retired for 15 years (men 13 years). These factors affect the welfare of the individual.

Key words: older women, poverty, life expectancy, income, education level, years of work

AUTHOR: *Ksenija Saražin Klemenčič has PhD in economic sciences. For many years she was active in the field of health economics, in which she had professional training at foreign universities, mainly in Great Britain. She has published over 150 bibliographic units: articles, translations, conference papers etc. The results of her work she presented at home and abroad. She was an active member of the Slovenian Association of Economists in Health Care as well as in international associations of health economists. By the year 2003 she was an editor in chief of the Bulletin of the Economics, Organization and Informatics in Health Care. After many years of engagement in the field of health economics and several years' work in the European Parliament she is now seeking new professional challenges in the area of gerontology.*

1. UVOD

Prehajamo v obdobje z vedno večjim deležem starejšega prebivalstva in naraščajoče revščine tudi v t. i. razvitem svetu. Številne raziskave kažejo, da so revščini izpostavljene predvsem starejše ženske. Leta 2008 je bilo npr. v evropski sedemindvajseterici (EU-27) v povprečju 22 % žensk, starih 65 let in več, ki jih je ogrožala revščina (2012), pri nas v Sloveniji pa je bil ta delež še višji, tj. 27 % (2011). Pri iskanju vzrokov za relativno velik delež starejših žensk, izpostavljenih revščini v Sloveniji glede na povprečje EU-27, smo se omejili na pričakovano trajanje življenja, višino dohodka, stopnjo izobrazbe in dolžino delovne dobe.

2. NEKATERI SPLOŠNI KAZALNIKI SLOVENIJE IN EU-27

Iz Tabele 1 je razvidno, da smo bili po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije za leto 2008 (2010) v nekaterih splošnih kazalnikih v Sloveniji na boljšem od povprečja evropske sedemindvajseterice. Mednje sodijo stopnja delovne aktivnosti (v drugem četrtletju je znašala v Sloveniji 55,0 % in v EU-27 52,1 %), stopnja anketne brezposelnosti (v drugem četrtletju je v Sloveniji znašala 7,1 % in v EU-27 kar 9,6 %). Tudi po stopnji tveganja revščine celotnega prebivalstva smo bili v letih 2008 in 2009 na boljšem od povprečja EU-27 (pri nas 12,3 %, v EU-27 pa 16,5 %), vendar bomo v nadaljevanju videli, da po kazalniku ogroženosti z revščino v primerjavi s povprečjem EU-27 zaostajamo pri starejšem prebivalstvu, kjer so še posebej izpostavljene ženske.

Za povprečjem EU-27 v Sloveniji zaostajamo tudi v bruto domačem proizvodu na prebivalca po kupni moči, ki je v letu 2008 znašal 86 % povprečja EU-27, medtem ko se

povprečju EU-27 približujemo v pričakovanem trajanju življenja, ki pri nas dosega 78,5 let (78,8 let v EU-27).

Tabela 1. Nekateri splošni kazalniki Slovenije in EU-27 v letih 2008, 2009 in 2010

	Leto	Slovenija	EU-27
Stopnja delovne aktivnosti, 2. četrletje (%)	2010	55,0	52,1
Stopnja anketne brezposelnosti, 2. četrletje (%)	2010	7,1	9,6
BDP na prebivalca v standardih kupne moči (EU-27=100)	2010	86	100
Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu	2009	78,5	78,8 ¹
Stopnja tveganja revščine	2009	11,3	16,3
Stopnja tveganja revščine ²	2008	12,3	16,5

Vir: SURS (<http://www.stat.si/doc/pub/00-RP-909-1103.pdf>, sprejem 14. 5. 2012)

V Sloveniji je leta 2008 stopnja tveganja revščine celotnega prebivalstva znašala 12,3 % (2010), kar pomeni, da je takrat 12,3 % ljudi v Sloveniji živelo pod pragom revščine³. Po tem kazalniku smo se uvrščali med osem držav EU-27 z najnižjo stopnjo tveganja revščine, z enako stopnjo, kot so jo takrat imele Belgija, Irska in Italija. Če pa primerjamo izpostavljenost revščini med ljudmi, starimi 65 let in več (Tabela 2), pa že zaostajamo za povprečjem EU-27 (2012), saj je revščini izpostavljenih 20 % starejših ljudi v primerjavi s povprečjem EU-27, ki znaša 17 % (2010). Še zlasti je v Sloveniji v primerjavi s povprečjem EU-27 revščini izpostavljen velik delež starejših žensk. Njihov odstotek znaša pri nas 27 %, v EU-27 pa 22 % (2011).

Tabela 2. Odstotek starejšega in celotnega prebivalstva, izpostavljenega revščini v Sloveniji in EU-27 v letu 2008

	Prebivalstvo 65+			Celotno prebivalstvo
	Ženske	Moški	Skupaj	
Slovenija	27	11	20	12
EU-27	22	16	17	17

Vira: EIGE (<http://www.eige.europa.eu/sites/default/files/documents/EIGE-100-inequalities-Factsheet.pdf>, (sprejem 12. 5. 2012)), SURS (http://www.stat.si/letopis/2011/14_11/14-05-11.htm, (sprejem 13. 5. 2012)).

Med ženskami v Sloveniji, starimi 65 let in več, je leta 2008 najbolj ogrožala revščina tiste, ki živijo same, tj. v enočlanskem gospodinjstvu. Ljudje v teh gospodinjstvih se soočajo z največjim tveganjem revščine (41,9 %). Odstotek pa je za ženske, ki živijo same, še višji, in sicer 51,4 % (2010).

¹ Leto 2008

² Stopnja tveganja revščine je izražena kot odstotek oseb, ki živijo v gospodinjstvih z ekvivalentnim razpoložljivim dohodkom pod pragom tveganja revščine. Ta znaša 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka vseh gospodinjstev v državi.

³ Mesečni prag tveganja revščine za enočlansko gospodinjstvo je leta 2008 znašal 545 EUR.

3. MOŽNI VZROKI REVŠČINE STAREJŠIH ŽENSK

Revščina med starejšimi ljudmi se feminizira (1989) in postaja vedno bolj predmet raziskovanj. Vzroki revščine med starejšimi ženskami se pogosto iščejo v njihovi dolgoživosti v primerjavi z moškimi, v dohodkovni neenakosti (1991), družinskih obveznostih, zakonskem stanu (2008) in druge. Pri pojasnjevanju vzrokov revščine med starejšimi ženskami pri nas se v nadaljevanju omejujemo na pričakovano trajanje življenja, dohodek, izobrazbo in dolžino delovne dobe.

ŽENSKE ŽIVIJO DLJE KOT MOŠKI

Ženske živijo v povprečju dlje kot moški, imajo daljše pričakovano trajanje življenja v opazovanih obdobjih ob rojstvu, v starosti 1 leta, 15 let, 45 let ter 65 let. Leta 2008 je npr. za ženske v EU-27 znašalo povprečno trajanje življenja ob rojstvu 82,4 leta, za moške pa 76,4 leta, razlika v pričakovani dolžini življenja je znašala 6,0 let. V Sloveniji pa je leta 2009 povprečno pričakovano trajanje življenja ob rojstvu znašalo za ženske 82,3 leta, za moške 75,8 leta, razlika v pričakovani dolžini življenja pa 6,5 leta, kar je več kot znaša povprečje EU-27. V primerjavi s povprečjem EU-27 je v Sloveniji ta razlika v pričakovani dolžini življenja med moškimi in ženskami večja v vseh opazovanih obdobjih (Tabela 3).

Tabela 3. Povprečno pričakovano trajanje življenja po starosti in po spolu v letih 2008 in 2009

	Leto ⁴	Spol	Starost v letih				
			0	1	15	45	65
EU-27	2008	Moški	76,4	75,7	61,9	33,4	17,2
		Ženske	82,4	81,7	67,8	38,5	20,7
Slovenija	2009	Moški	75,8	74,9	61,1	32,5	16,2
		Ženske	82,3	81,5	67,6	38,2	20,1
EU-27	2008	Razlika Ž-M	6,0	6,0	5,9	5,1	3,5
Slovenija	2009	Razlika Ž-M	6,5	6,6	6,5	5,7	3,9

Vira: SURS, Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat>, (sprejem 14. 10. 2011))

Ker ženske živijo dlje, jim na stara leta prej zmanjka sredstev kot moškim, in če imajo še skromen dohodek (pokojnino), si težko pomagajo pri izhodu iz revščine.

ŽENSKE IMAJO NIŽJI DOHODEK OD MOŠKIH

Socialno ekonomski položaj (SEP) se pogosto ugotavlja na osnovi dosežene izobrazbe, dohodka in poklica. V svetu ugotavljajo, da igra SEP pomembno vlogo zlasti pri določanju kakovosti življenja starejših ljudi (2009).

Moški so običajno boljše plačani od žensk v času delovne aktivnosti in zato tudi v času neaktivnosti, tj. ob upokojitvi. Dohodkovna neenakost med moškimi in ženskami se sicer v EU običajno pripisuje dejstvu, da ženske zaradi družinskih obveznosti (nega družinskega

⁴ Zadnje leto, ki je na voljo

člana) ne delajo poln delovni čas (1991), vendar je v Sloveniji njihov delež v primerjavi z ženskami v razvitih zahodnoevropskih državah manjši.

Rezultati *Raziskave o potrebah, potencialih in stališčih starejših ljudi v Sloveniji* kažejo, da je med upokojenci brez dodatnih zaposlitev več žensk (74,6 %) kot moških (65,2 %), medtem ko je med redno zaposlenimi manj žensk (10,9 %) kot moških (20,7 %). Glavni vir dohodka anketirancev je pokojnina, večina žensk, 32,2 % vprašanih (17 % moških) je v najnižji dohodkovni skupini, to je manj kot 400 evrov na mesec neto, medtem ko je bil leta 2010 prag revščine 587 evrov. V najvišji dohodkovni skupini, tj. več kot 1200 evrov na mesec neto, je le 4,2 % žensk in skoraj trikrat (11,0 %) več moških (2011d).

Tabela 4. Odstotek upokojencev s pokojnino, nižjo od povprečne neto plače v Sloveniji v letu 2010 - po spolu

Odstotek	Moški	Ženske
≤ 40	5.8	9.5
≤ 50	16.2	36.6
≤ 60	30.9	56.5
≤ 70	49.2	71.3
≤ 100	81.8	92.7

Vir: Inštitut za ekonomska raziskovanja, Ljubljana, november 2011

Če pogledamo samo višino pokojnin (Tabela 4), vidimo, da so starejše ženske pri nas v primerjavi z moškimi na slabšem, saj je njihov delež glede na pokojnino, ki je enaka ali nižja od 40, 50, 60, 70 ali 100 % povprečne neto plače, precej višji od moških (2011a).

ŽENSKE IMAJO NIŽJO IZOBRAZBO OD MOŠKIH

Rezultati naše raziskave (2011c) kažejo, da ima večina žensk v Sloveniji, starih 50 let in več, nižjo stopnjo izobrazbe v primerjavi z moškimi. Tako jih ima 64 % vprašanih, ki so odgovorile, poklicno šolo ali manj (moških 59 %), medtem ko ima 36 % žensk srednjo šolo ali več (41 % moških). Zato se jih po mednarodni standardni klasifikaciji poklicev SKP-08⁵ kar 39 % uvršča v skupino poklicev za preprosta dela, med katerimi so fizična dela, gospodinjstvo, čiščenje itd. Med moškimi, starih 50 let in več, pa je v isti skupini uvrščenih samo 9 % anketiranih, ki so odgovorili na vprašanje. V skupino strokovnjakov se uvršča le 2 % anketirank (7 % anketirancev) ter v skupino zakonodajalcev, visokih uradnikov in menedžerjev 1 % anketirank (2 % anketirancev).

Med ženskami, zlasti starejšimi, tudi ni veliko predpostavljanih. Po naši raziskavi je med anketiranimi predpostavljanih 24,4 % žensk ter 50,5 % moških. Če pa so ženske že predpostavljene, vodijo manjše število ljudi od moških. Največ med njimi jih vodi od 4 do 10 ljudi, moških predpostavljanih pa od 21 do 50 ljudi. Tudi položaj v službi vpliva na višino dohodka in s tem na blaginjo posameznika.

⁵ Splošna klasifikacija poklicev SKP-08 temelji na opisih skupin poklicev po Mednarodni standardni klasifikaciji poklicev ISCO-08.

ŽENSKE SO V PRIMERJAVI Z MOŠKIMI MANJ ČASA NA TRGU DELA

V sedanji gospodarski krizi (in tudi že pred njo) ni na voljo dovolj delovnih mest, predvsem tistih, ki bi bila prilagojena starejšim delavcem, zlasti ženskam. Zato je tudi težko izpolnjevati Madridski mednarodni akcijski načrt o staranju MIPAA (2002), ki se nanaša na povečanje zaposljivosti starejših delavcev z ustreznimi ukrepi.

Na splošno so ženske v primerjavi z moškimi manj časa na trgu dela, saj pogosto prevzamejo skrb za otroke, za starejše ter za onemogle družinske člane in zato izstopijo iz trga dela ali pa vanj sploh ne vstopijo. Starejše ženske so velikokrat brez ustrezne izobrazbe in delovnih izkušenj, da bi vstopile na trg dela in si s tem pomagale pri izhodu iz revščine. Dodatna omejitve pri vstopu na trg dela pa je tudi njihova starost (2008a).

Po statističnih podatkih (2010) je bilo leta 2008 v Sloveniji zaposlenih 21,1 % starejših žensk ter kar 44,7 % starejših moških. V povprečju EU-27 pa je bil delež obojih še večji, tako je bilo leta 2008 na trgu delovne sile še 36,8 % starejših žensk ter 55,0 % starejših moških.

Rezultati naše *Raziskave o potrebah, potencialih in stališčih starejših ljudi v Sloveniji* pa kažejo, da imajo ženske v Sloveniji, stare 50 let in več, v povprečju 29 let delovne dobe (moški 35 let) ter so upokojene 15 let (moški 13 let). Krajša delovna doba pa zmanjšuje pokojninske pravice in tudi blaginjo posameznika.

4. ZAKLJUČEK

Statistični podatki kažejo, da je v Sloveniji delež starejših ljudi pod pragom revščine in socialne izključenosti višji kot med ostalim prebivalstvom (Kump, Stanovnik, 2011a). Še posebej so prizadete ženske, starejše od 65 let, ki so skupaj z nezaposlenimi ter podnajemnicami najbolj izpostavljene revščini (2010).

Ogroženost starejših žensk v Sloveniji zaradi revščine pojasnjujejo tudi rezultati nacionalne raziskave, ki jo je leta 2010 opravil Inštitut Antona Trstenjaka (2011c), saj kažejo, da je pri nas večina žensk, starih 50 let in več, ki je odgovorila na vprašanja, v najnižji dohodkovni skupini, ki znaša 400 evrov in manj (2011d), s poklicno šolo ali manj ter sodi v skupino poklicev za preprosta dela. Na trgu dela pa so bile anketiranke v povprečju 29 let in so upokojene 15 let. Ženske živijo dlje kot moški in njihov delež se v primerjavi z moškimi iz leta v leto veča. Veliko je ovdovelih, samskih in drugih skupin, ki živijo brez partnerja in so bolj rizične za revščino, osamljenost in oskrbo v starostni onemoglosti (2011c).

Socialne službe si prizadevajo omiliti izpostavljenost revščini, vendar te ni mogoče izkoreniniti. Morda se bodo razlike v gmotnem položaju med starejšimi moškimi in ženskami pri nas omilile s predvideno pokojninsko reformo z izenačitvijo dolžine delovne dobe po spolu ter ob dejstvu, da statistični podatki pri nas kažejo večjo izobrazbeno raven mlajših žensk. Stopnja izobrazbe pa poleg drugih dejavnikov tudi prispeva k boljšemu gmotnemu položaju in izhodu iz revščine.

LITERATURA

- Fact Sheet: Age and Socioeconomic Status. American Psychological Association (2009). V: <http://www.apa.org/pi/ses/resources/publications/factsheet-age.aspx> (sprejem 13. 6. 2012).
- Ginn Jay, Arber Sara. Gender, class and income inequalities in later life (1991). BJS, Vol. No 42, issue 3, september 1991. V: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/591186?uid=3739008&uid=2129&uid=2&uid=70&uid=4&sid=56236577293> (sprejem 6. 6. 2012).
- Intihar Stanka. Kazalniki dohodka in revščine, Slovenija, 2008 – začasni podatki, 15. oktober 2009, prva objava. V: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2699 (sprejem 14. 5. 2012).
- Kazalniki dohodka in revščine. Življenjska raven. V: Statistični letopis Slovenije 2011 (2011). http://www.stat.si/letopis/2011/14_11/14-05-11.htm (sprejem 14. 5. 2012).
- Kump Nataša, Stanovnik Tine (2011a). Pokojnine in razlike med spoloma. V: Socialno-ekonomski položaj upokojencev in starejšega prebivalstva v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja, november 2011, str. 23–26.
- Mednarodni dan žensk 2010 (2010). V: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2985 (sprejem 13. 5. 2012).
- Mednarodni dan žensk 2011 (2011b). V: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3768 (sprejem 14. 5. 2012).
- MIPAA – Madrid International Plan of Action on Ageing, 2002. V: <http://socialjustice.nic.in/pdf/madribplan.pdf> (sprejem 11. 5. 2012).
- Numerous inequalities exist today for the women of the European Union (2012). EIGE – European Institute for Gender Equality. V (<http://www.eige.europa.eu/sites/default/files/documents/EIGE-100-inequalities-Factsheet.pdf>) (sprejem 12. 5. 2012).
- Ramovš Jože (2011c). Potrebe, zmožnosti in stališča starejših ljudi v Sloveniji, Predstavitev raziskave prebivalstva v Sloveniji, starega 50 let in več. V Kakovostna starost, letnik 14, št. 2, str. 3–21.
- Saražin Klemenčič Ksenija (2011d). Socialno-ekonomski položaj starejših ljudi v Sloveniji. V: Kakovostna starost, letnik 14, št. 4, str. 3–12.
- Statistični portret Slovenije v EU 2010 (2010a): V: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3356 (sprejem 12. 5. 2012).
- Statistični portret Slovenije v EU 2011 (2011e). V: <http://poslovni.saop.si/novice/splosno/statisticni-portret-slovenije-v-eu-2011> (sprejem 10. 5. 2012).
- Stone Robyn (1989). The Feminisation of Poverty Among the Elderly. V: Women's Studies Quarterly. The Feminist Press at the City University of New York, <http://www.jstor.org/discover/10.2307/40003975?uid=3739008&uid=2&uid=4&sid=56169836353> (sprejem 13. 6. 2012).
- www.inst-antonatrstenjaka.si.
- Yin Sandra. How older women can shield themselves from poverty (2008a). V: <http://www.prb.org/Journalists/Webcasts/2008/olderwomen.aspx> (sprejem 6. 6. 2012).

Kontaktne informacije:

Dr. Ksenija Saražin Klemenčič

Inštitut Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje

Resljeva 11, p.p. 4443, 1001 Ljubljana

e-naslov: ksenija.sarazin@inst-antonatrstenjaka.si